

גרמנים, נאצים ואנטישמיות באפגניסטן

במאה ה-20

בן-ציון יהושע

כשם שלארץ ישראל הגיעו הטמפלרים (1868 – 1948) מתוך מגמות דתיות, בימי הרייך השני הגיעו גרמנים לאפגניסטן (1915 – 1941) מתוך מניעים הומניים כביכול והקימו בשנת 1924 מוסדות חינוך בהם למדו בגרמנית כ-400 אפגנים. גם הוקמו שני בתי חולים בניהול גרמני, שבהם לימדו והכשירו צעירים בלשון הגרמנית. ככל שהתקדמו, נשלחו הצעירים האפגנים ללמוד בגרמניה שם גם קיבלו הכשרה מקצועית ולצידה הכשרה אידאולוגית. חברת 'היונקרים הגרמנים' פתחה קו תעופה לאורך מדינות הציר מגרמניה לאפגניסטן. הפעילות הלכה והתגברה בימי הרפובליקה של ויימר והגיעה לשיאה עם עליית הנאצים בשנת 1933. הטיפול הגרמני המעמיק הביא לכך שקם דור של משכילים בוגרי מוסדות גרמניים באפגניסטן ובגרמניה. עם עליית הנאציזם אימצו בוגרי החינוך הגרמני אוריינטציה נאצית והם היו עושי דבריה של המפלגה הנאצית.

סוכנים נאציים שהתאסלמו בטקס רב רושם בברלין, למדו את שפות האזור ובצד מקצועותיהם השונים הם גם הוכשרו כסוכנים חתרנים. הם טיפחו ועודדו את ה'ג'יהאד' (מלחמת מצווה) מצד העולם המוסלמי נגד צרפת ואנגליה. הם חלמו על אימפריה שתכלול את אפריקה המזרחית והמערבית, חופי ים סוף, קווקז, איראן, אפגניסטן אסיה המרכזית והודו. בשיטתיות אופיינית חדרו הגרמנים ובעקבותיהם הנאצים לכל תחומי החיים: ברפואה, בפיתוח, בחינוך, בכלכלה, בביטחון הפנימי ובביטחון חוץ. הגרמנים היו הרוח החיה מאחורי כל החלטה מיניסטריואלית ומצאו באפגנים את עושי דבריהם הנאמנים. הסיסמה הגרמנית שהובילה את הפעילות הייתה 'גרמניה המחודשת מושיטה יד למזרח המתחדש'. מובילי המגמה הפרו-נאצית היו המלך הצעיר בן ה-19 מחמד זאהיר ח'אן, שעמד בצילו של ראש הממשלה הפרו-נאצי מחמד חאשים ח'אן והיה עושה דברו. פאיז מחמד ח'אן, בוגר בתי ספר גרמניים ונאציים באפגניסטן ובגרמניה, נתמנה לשר החוץ. כר נרחב לפעולתם מצאו הנאצים באיראן ובאפגניסטן.

300 סוכנים בעלי הכשרה במקצועות שונים הובילו את המדיניות החתרנית הנאצית. הם נעזרו בתוהו ובוהו הפוליטי ששרר באיראן ובאפגניסטן ובהעדר שלטון מרכזי שיכול להחיל את מלוא כוחו על השבטים ובהיעדר תחבורה מסודרת ודרכי גישה, כל אלה אפשרו למאות סוכנים לשלם לראשי שבטים ולסכסך בין שבט לשבט. סוכנים נאציים פוצצו בארות נפט בשליטה בריטית והצליחו לגייס כ-6,000 לוחמים משבטי וזיריסטן שפשטו בדרום ובמזרח על הגבול עם הודו (כיום פקיסטאן). במקביל יזמו חדירות של הרס וחורבן בצפון לתוך תחומי ברית המועצות האסייתית. בריטניה וברית המועצות עמדו מול גלי טרור

קשים מתחומי אפגניסטן והם נאלצו להעביר גייסות מאירופה אל הגבול עם אפגניסטן ובדרך זו להקל על הצבא הנאצי באירופה. הנאצים לא התכוונו לכבוש אזורים מרוחקים אלו, אבל ביקשו למשוך משם חומרי גלם, נפט ומחצבים ולרתק כוחות רוסיים ובריטיים שהועברו מאירופה לגבולותיה של אפגניסטן עם ברית המועצות ועם בריטניה בהודו.

עבד אל מג'יד היה האיש החזק בממשל האפגני ונאמן הנאצים הוא שיישם דוקטרינה נאצית שביקשה לפגוע ביהודים, שהיו גורם שולי בתוך המכלול הגלובלי של עיסוקי הסוכנים הנאציים. שיטת הרדיפה והפגיעה ביהודים באפגניסטן תאמה את שיטות הנאצים כלפי היהודים באירופה בשלביה המוקדמים: בשלב ראשון נגזרו גזרות כלכליות ונישול היהודים מפרנסתם, בשלב שני הם הורחקו לגבול למקומות ריכוז מתוך מגמה לפגוע בהם פיזית בבוא הזמן. השלב האחרון היה הפתרון הסופי: מחנות עבודה ומחנות השמדה. ההשמדה הטוטלית לא בוצעה, אך היהודים היו קורבנות של פגיעה מכוונת.

יהודי אפגניסטן היו סוחרים בכל דרגות המסחר החל ממסחר ברמה בינלאומית חובקת עולם ועד למוכרי גפרורים דלים. פגיעה בפרנסתם כסוחרים משמעה היה מכת מוות ליהודים. בתזכיר שכותב הוועד הירושלמי ביום 24.4.1935 לסוכנות היהודית, בחתימתם של דניאל גול ומרדכי שאולוף, בעקבות איגרות ושמועות קשות שזרמו מאפגניסטן: "אנו מרגישים כי ישנם מדריכים מיוחדים ומסיתים מתוך תומכי היטלר אשר משפיעים על שרי מדינת אפגניסטן לרדוף את היהודים". 'די צייט' הלונדוני כתב ביום 6.9.1935: "ממש לא יאמן כי יסופר כי יתכן הדבר בזמננו. הפורענויות של יהודי גרמניה עומדים בצל לעומת המעשים הברברים המתרחשים באפגניסטן"¹.

הסוכנים הנאצים ראו בפליטים הבוכרים, שגנבו את הגבול מברית המועצות, מרגלים וחתרנים ונוכחותם בערי הגבול היוותה מבחינתם סכנה לאינטרסים שלהם באזור. מתזכיר שפורסם בירושלים ביום 22 באפריל 1935 נאמר כי היהודים גורשו מהערים מיימנה, אנדכו'י, שיבארגאן, אקצה, מאזאר-י שאריף, באלך ובעוד ערים. בצו הגירוש נאמר כי יהודים רשאים להתגורר רק בעיר הולדתם בלבד. מאות הוגלו מעיר לעיר מבלי שיכלו לבטל את הגזרה. הם לא יכלו לחלוץ או לממש את רכושם וחזרו לערי הולדתם בחוסר כול. הגירוש בוצע בעיצומו של החורף ורבים חלו ומתו בדרכים המכוסות שלג כבד. האשים ח'אן הפרו נאצי הסביר כי היהודים חשודים בשיתוף פעולה ובריגול לטובת האנגלים והרוסים ועל כן גורשו מאזורי הגבול. הם הזכירו כי שר החוץ הרוסי ליטבינוב והקונסול הרוסי במאזאר-י שאריף הם ממוצא יהודי. בשיחה בארבע עיניים הסביר שר הפנים האפגני: 'אין פלא שחושדים בכם היהודים. שר החוץ הרוסי הוא ליטבינוב היהודי. הקונסול הרוסי במאזאר-י שאריף הוא יהודי הגר ליד בית הכנסת שלכם. כל הסוחרים היהודים בשירות הריגול הבריטי... ראש הממשלה חאשים ח'אן אינו רוצה לראות ריכוזים של

¹ הדברים נכתבו לפני השמדת יהודים באירופה..

יהודים בסמוך לגבול הרוסי. יעקב פנחסוף, שהיה בא כוח של חברה בריטית באפגניסטן העוסקת בייצוא של פרוות קאראקול הושלך לכלא האפגני באשמת ריגול לטובת בריטניה. השגריר הבריטי דיווח על כך לשלטונות בהודו ולמזכירות ממשלת המנדט בארץ ישראל ביום 11.7.1933.

לאחר גזירת הגירוש באה גזרה קשה שבעתיים – על היהודים נאסר לעסוק בייבוא ובייצוא. היהודים למרות מנינם המצומצם החזיקו בידם כ-80% מהסחר הבינלאומי במדינה. כל מי שניסה למחות על כך הושלך לכלא. מגורשים מערי המסחר שבמקורם היו מבאלך, שבו לגטו בעירם וניסו לשקם את עצמם מחדש. עד מהרה התברר להם כי התכנון החדש של באלך שנעשה על ידי הגרמנים עבר בתחומי הגטו היהודי ובתי היהודים נהרסו ועליהם נסללו כבישים. מאה משפחות פונו מבתיהם והם נאלצו לחיות תחת כיפת השמים וללא פתרון דיור חלופי. מול טענות היהודים שילדיהם נפגעים מפגעי מזג האוויר הציעו ליהודים להעביר את הילדים ואת הנשים לבתי מוסלמים מתוך מגמה שיכפו עליהם את האסלאם. פליטי בוכרה נקלעו לאפגניסטן בתקופה גרועה במיוחד. המשטר באפגניסטן היה פרו-נאצי וראש הממשלה האשים ח'אן היה חניך האסכולה הגרמנית האנטי יהודית². הגרמנים ניצלו את התוהו ובוהו הפוליטי ששרר באזור. סוכנים גרמנים פעלו באזור באין מפריע. הם שיחדו ראשי שבטים וסכסכו שבט בשבט ועם בעם. סוכנים גרמנים פוצצו בארות נפט שהיו בשליטה בריטית. הסוכן הגרמני נידרמאיר הצליח לגייס 6,000 לוחמים משבטי וזיריסטן שפשטו על הגבול הבריטי בהודו³.

הבוכרים הגיעו בהמוניהם לקאבול בעיצומה של התקופה הקשה הזאת ורק החריפו את מצבם של יהודי אפגניסטן שממילא היו גרועים. הסוחרים היהודים והאפגאנים ראו ביהודים הבוכרים מתחרים על נתח השוק המצומצם. בשנת 1935 נגזרה על 2,000 יהודי בוכרה שחיו באפגניסטן גזירת גירוש לכפר פאדה. מצד אחד לחצו עליהם לעזוב את אפגניסטן ומצד שני לא העניקו להם אשרות יציאה. הם התגוררו בתנאים מחפירים בחורף הקשה בצפיפות ובלכלוך וללא עזרה רפואית. רבים מהם חלו ומתו. רבים מהם היו רעבים ללחם וללא בגד ללבוש. היהודים הואשמו בחטיפת ילדי מוסלמים ועד למציאתו של הילד היו היהודים משלמים סכומי כופר גדולים. יתר על כן, מזמן לזמן האשימו את היהודים שקיללו את דת האסלאם ואת מחמד נביאו. במקרה אחד 300 מוסלמים חתמו על עצומה לפיה צעיר יהודי יתום קילל את מחמד ודרשו את סקילתו של הצעיר. שלושה צעירים יהודים הושלכו לכלא לחמש-עשרה שנים

² ראה אדאמק, עמ' 204-259. מאמרו מבוסס על תיעוד מארכיונים גרמניים, בריטיים והודיים ועל סידרת ראיונות עם אישי מפתח נאצים שלקחו חלק באירועים באפגניסטן.
³ ניתוח מפורט של מעורבות הנאצית במרכז אסיה, ראה ילקוט המזרח התיכון, 38-39 (ינואר-פברואר 1940) וכן דיווח של 'דבר' מיום י"ז בסיון תרצ"ו (7.6.1936). הסוכן שולצה מתאר את הלוחמים מוזיריסטן שחדרו לדרום ברית המועצות.

ואחד מהם מת מעינויים. 'דבר' מדווח על איגרת מיום כ"ג בתמוז תרצ"ה (24.7.1935) שנתקבלה מהודו ובו תיאור הרדיפות ועלילות הדם:

זעקתו של אליהו לולו הכרמלי בקונגרס הציוני הי"ט בלוצרן

ילד מוסלמי כי ייעלם והאשימו את היהודים בחטיפתו. היהודים מארגנים ועדים, מקבצים נדבות ומחפשים את הילד המוסלמי עד הימצאו. האיגרת מוסיפה ומתארת: וכשאינן עלילות דם, הרי נוקטים המוסלמים בשיטה חדשה לרדוף את היהודים, מעלילים עליהם שמחרפים הם את מחמד ודתו. יש ומוסלמי קונה סחורה מיהודי ומשלם תמורתה. כעבור שעה מחזיר הקונה את הסחורה והכסף ניתן לו. ואולם מיד, לאחר זה, בא הקונה עם עוד קבוצת מרעיו ומעליל על הסוחר היהודי שקילל את מחמד. מתנפלים עליו ומכים אותו. היהודים שרויים בפחד מתמיד עד שעולה בידם לשדל ולהוכיח לשלטונות כי שקר טפלו במ. אולם המעלילים אינם מתייאשים וממשיכים בשיטתם". ידיעה אחרת שהגיעה מקאבול מספרת על פרעות. נפצעו עשרות יהודים, עזרה רפואית לא הוגשה. אחרי הפרעות נאסרו שני צעירים יהודיים. שמותיהם בכור וברוך. אספסוף אפגני הפגין יום-יום ליד בית המשפט ודרש למסור את הצעירים לסקילה. הידיעה מספרת עוד, כי מבין שלושת היהודים שנידונו למאסר עולם בראשית השנה על 'עוון' דומה לזה – מת אחד בכלא (שמו: יקותיאלוף). 'דבר' שואל: 'יהודי אפגאן שואלים: האמנם אין עצה ואין תריס נגד מזימות הרשע וההרג של האפגאנים? כלום לא יוכל הקונגרס הציוני [באותם ימים התכנס הקונגרס הציוני הי"ט] לעשות כלום? האפסה תקוה?'. זעקות היהודים להצלה באמצעות סרטיפיקטים נענתה בטענות סרק, למרות זעקתו של אליהו לולו הכרמלי, ציר הקונגרס מארץ ישראל, מעל בימת הקונגרס⁴.

חאג' אמין אל-חוסייני המופתי הירושלמי

גרוע מכל היה חאג' אמין אל חוסייני המופתי הירושלמי, שהיה בעל אוריינטציה נאצית ודגל בתנועה פאן אסלאמית שהוא יעמוד בראשה, הוא הגיע לאפגניסטן בחסות נאצית והסית במסגדים נגד היהודים. פעולתו של חאג' אמין בקבול הייתה מתואמת עם הנאצים, שאתם שיתף פעולה, הן להגשמת האמביציה האישית שלו והן כדי לפגוע ביהודים. את קשריו עם הרייך השלישי הנאצי ביקש לבסס על בסיס פאן אסלאמי בטווח הארוך ופאן ערבי בטווח הקצר. הוא הסתייע בראש המודיעין הגרמני האדמירל קאנאריס, שבתמיכתו הצליח המופתי לארגן את המרד הערבי בארץ ישראל. הגרמנים ראו בכך גם היבט אנטי בריטי. החלשתה של בריטניה באסיה ואפריקה הייתה מבטיחה לנאצים כיבוש קל יותר של

⁴ דבר כ' באב תרצ"ה (19.8.1935).

אירופה. המופתי עבר במדינות האסלאם כולל אפגניסטן והטיף לשנאת ישראל. מאמרי שטנה שודרו בשידורי רדיו גרמניים בשפות האזור. המופתי פעל לגייס את כל המוסלמים תחת שליטת ה.ס.ס. וביקש מן הגרמנים להקים אגף מוסלמי במשרד החוץ הגרמני. המופתי, כמו הנאצים, מצאו מכנה משותף בין האסלאם לנאציזם: האידיאלים שלהם מושגתים על אמונה עיוורת, ציות ומאבק. שניהם אינם סובלים אינדיבידואליזם ויוזמה פרטית. אנשיו של המופתי השתתפו בקורסים של ה.ס.ס. וביקרו במחנה ריכוז אוראניאבורג. יחידות ערביות התאמנו בדרום יוון תחת פיקודו של גנרל פלמי (Felmy)⁵. פרופ' פראיי (Frye) סיפר לי בראיון במארס 1985 בהרווארד כי בימי מלחמת העולם הוא שימש סוכן ביון בקבול. הגרמנים הצניחו מרגלים באפגניסטן ובאיראן והסוכנים האמריקאים שפעלו באזור חיפשו את הסוכנים הגרמנים.

בשנת 1935 נגזרה על אלפיים יהודי בוכרה שחיו באפגניסטן גזירת גירוש לכפר פאדה. מצד אחד לחצו עליהם לעזוב את אפגניסטן ומצד שני לא העניקו להם אשרות יציאה. הם התגוררו בתנאים מחפירים בחורף הקשה בצפיפות ובלכלוך וללא עזרה רפואית. רבים מהם חלו ומתו. רבים מהם היו רעבים ללחם ונותרו ללא בגד ללבוש. עיתון 'דבר' מיום 22.7.35 דיווח על מתן סרטיפיקטים ל-1,500 יהודים בוכרים. באפגן ובפרס נותרו עוד כ-2,000 נפש המחכים לעזרה ומצבם בכל רע.

מאיגרת מאוחרת יותר בה ביקשו יהודי אפגניסטן להעלותם לארץ ומחלקת העלייה לא נענתה לבקשה. הם כותבים:

בכל מקום שאנו פונים – עין המלכות. וגם עם הארץ הזו מביטים עלינו לרעה. ואם תתמהו שבמאה ה-20, אחרי מלחמת העולם השנייה, נשארה מדינה אנטישמית ופשיסטית כזאת בעולם, התמיהה אינה כל כך גדולה, מאחר שידוע להוד כבודכם שבעולם הדמוקרטי והמוסרי והתרבותי של יבשת אירופה קרה ליהודי גרמניה ואוסטריה וכו', שואה גדולה של הרג שישה מיליון מאחינו שנהרגו בידי הטמאים הנאצים שעד עתה לא נרפאנו ממכתם. אנו בגלות ישמעאל, עם פרא ובלי תרבות, על אחת כמה וכמה שכולנו בסכנה גדולה... נהייתה שנאתם אלינו כפל כפליים⁶.

המחאות וההפגנות מול שגרירויות אפגניסטן באירופה ובארצות הברית עוררו את חמתם של האפגנים. ראש הממשלה הפרו נאצי חאשים ח'אן איים על הקהילה ובה בעת שינו את מדיניותם ונמנעו מפגיעה ישירה של כוחות הביטחון ביהודים או על ידי תחיקה רשמית והעדיפו להסית את ההמונים כדי שיפרעו ביהודים. עיתון 'דבר' מיום 19 באוגוסט 1935 מביא איגרת המתארת את מצבם הקשה של יהודים באפגניסטן:

ילד מוסלמי כי ייעלם והאשימו את היהודים בחטיפתו, היהודים מארגנים ועדים, מקבצים נדבות ומחפשים את הילד המוסלמי עד הימצאו. וכשאינן עלילות דם מעלילים עליהם שהם

⁵ ישראלי-רייך, עמ' 248.

⁶ ילקוט המזרח התיכון (סדרה חדשה), שנה ראשונה, חוברות 11-12, (נובמבר-דצמבר 1949)

מחריפים את מחמד ודתו. יש ומוסלמי קונה סחורה מיהודי ומשלם תמורתה. כעבור שעה מחזיר את הסחורה והכסף מוחזר לו. ואולם מיד בא הקונה עם עוד קבוצת מרעיו ומעליל על הסוחר היהודי שקילל את מחמד. מתנפלים עליו מקללים אותו. היהודים שרויים בפחד מתמיד עד שעולה בידם לשדל ולהוכיח לשלטונות כי שקר טפלו במ ואולם המעלילים אינם מתיישים וממשיכים בשיטתם.

אליהו לולו הכרמלי ציר הקונגרס הציוני הי"ט מודיע מעל בימת הקונגרס: ודאי קראתם בדבר הפרעות שהתחוללו בקבול אשר באפגניסטן, עשרות נרצחים, מאסרים. בהשפעת השיעים, בעיר הראת נאסר על היהודים לנגוע בכלי או במזון והם נצטוו לשלם מסים בתור זרים. מן היהודים נמנע טיפול רפואי. חולה יהודי לא התקבל לבית חולים ממשלתי.

סילוק הגרמנים מאדמת אפגניסטן

באוגוסט 1941 חלה תפנית. הרוסים מן הצפון והאנגלים מן הדרום פלשו לאיראן והדיחו את המלך ריזא שאה פאלאווי, הפרו-נאצי, ומינו תחתיו את בנו. הם עצרו את הסוכנים הנאצים שפעלו באיראן. במקביל שלחו אזהרה לאפגנים על כוונת פלישה לתחומם. האפגנים שחששו מן הפלישה בריטית-רוסית לתחומם הסגירו את הסוכנים הנאצים לידי הבריטים, שהגלו אותם למחנות ריכוז בהודו, שם שהו עד תום המלחמה. השגרירות הגרמנית בקבול המשיכה לפעול באמצעות שידורי רדיו ליפאן, אלא שעד מהרה הצליחו הרוסים לפצח את קוד השידור ותבעו את סילוקם של הסוכנים הנאצים, באצטלה שלדיפלומטים, מאדמת אפגניסטן.⁷

מוקד לרעב, עוני ומחלות

בתום המלחמה אפגניסטן הייתה מוחרמת באירופה ולא היה ביקוש לסחורות שלה. ככל שהרעב הלך והכביד כך גאתה השנאה ליהודים ונושאי דגלה היו אלפי אפגנים, חניכי האסכולה הנאצית, לצד המוסלמים המוסתים על ידי התנועה הפאן אסלאמית. הרעב אצל היהודים האפגנים והבוכרים היה ללא נשוא. בתל-אביב הוקם ועד הצלה שנוהל על ידי מאיר חי אגאג'אן, אברהם יזדי ויעקב סימן טוב. איגרת מאוגוסט 1945 שהגיעה מאפגניסטן, מתארת את חרפת הרעב ואת הקושי להשיג פת לחם. המכסה לאחר עמידה בתורים ארוכים הייתה כיכר לחם ל-8-10 נפשות. וכך הם כותבים: בייחוד קשה מצבם של יהודי הראת, כמעט רובם הפכו לקבצנים.

בראשית ינואר 1945 נשלח מברק בחתימתו של קפטין לב הרב הצבאי של הכוחות הצבאים היהודים בהודו שבו נאמר כי ב-30 בנובמבר 1944 נעצרו 46 יהודים באשמת החזקת יין, למרות שעד אז לא הוגבלו היהודים ויכלו לייצר יין ולהחזיק בו. ממשלת אפגניסטן הייתה מוכנה לשחרר 37 יהודים בתנאי שהתשעה הנותרים יידונו לחמש שנות

⁷ יהושע-מנחם ישראל, עמ' 213.

מאסר עם עבודת פרך. בפועל 37 שוחררו לאחר חודשיים וחצי תמורת סכום עתק של מאה אלף רופיות והתשעה, שלא היה בכוחם לשלם דמי כופר, נשלחו לחמש שנות מאסר. לא חלף חודש ושוב נאסרו עוד 80 יהודים ונדונו לארבע שנות מאסר. הקהילה עוד לא התאוששה מן המאסרים וכבר יצאה גזירת גיוס לצבא האפגני בגילאי 20-40. גברים מגיל 40-75 נשלחו לעבודת כפייה. לחילופין ניתן היה להשתחרר תמורת 'חרבייה' – דמי שחרור מן הצבא בסך של 2,000 רופיות למשוחרר. המגויסים נאלצו לשחד את מפקדיהם כדי שינהגו בהם רחמים. על יהודים נאסר לאחוז בנשק. הם ניקו את האורוות ואת הבהמות ושימשו את המפקדים המוסלמים. מי ששיחד את מפקדו יכול היה ללכת בסוף היום לביתו כדי לאכול מזון כשר. ההתעללות ביהודים באפגניסטן נדונה בפני הוועדה האנגלו-אמריקאית. במכתב של ועד העדה הספרדית לוועדה נאמר:

משטר בלהות של ימי הביניים בכל מוראותיה. אלפי יהודים נשללת מהם זכות אלמנטרית לחיות בגטו... עלילות דם פשוטות כמשמען, על היהודים, שמות גנאי מעליבים, התנפלויות מזוינות עליהם, שוד בתיהם, החרמת רכושם שלילת זכויותיהם, ערעור עמדותיהם הכלכליות, חסרון פרנסה איום, רעב מפיל חללים וכבוד יהודי נדרס על כל צעד ושעל⁸.

לאחר המלחמה לא ניתנו כמעט סרטיפיקטים למרות סבלם והרעב הכבד. מתוך תקווה להעפיל לארץ הגיעה במשאית קבוצה של 20 יהודים מאפגניסטן להודו במסע שארך 20 יום. בשמש היוקדת התעוורו שניים מן הנוסעים, נשים הפילו את ולדותיהן וילד בן שנתיים נפח נשמתו. הקבוצה הגיעה ליעדה בהודו מוכת אבעבועות ופצעים והם פונים בתחינה למוסדות היישוב בארץ: "כולנו אבודים, עשו כמיטב יכולתכם ובכל כוחותיכם למען הצלתנו והצלת ילדינו הרכים"⁹.

⁸ ראה בר-יוסף-ועדת חקירה, עמ' 3.

⁹ ראה קשאני-אפגניסטן, עמ' 35.